

послідовно застерігав проти непрофесіоналізму у використанні науково-психологічного інструментарію, спрощеного підходу до постановки психологічного діагнозу та прогнозу психічного розвитку дитини, обґрунтовував необхідність розведення предметів психології та педагогіки і недопустимість їх повної заміни експериментальною психологією і експериментальною педагогікою, відірваною від теоретичних основ. Наслідками абсолютизації значення окремих методів (експерименту, тестів, анкет) їх непідготовленого використання дослідник прозрівав концептуальне зубожіння радянської психолого-педагогічної науки і практики та її самодискредитацію. Незаангажовані та методологічно глибокі думки науковця виявились пророчими, а його доля трагічною в державі з тоталітарно-репресивною ідеологією, яка послідовно знищила спочатку його справу, позбавивши роботи у створеному ним Психологічному інституті та Московському університеті, а потім і його ім'я.

Погляди Г.І. Челпанова на роль наукової підготовки і методичної культури дослідника, співвідношення теорії і емпіричних методів у інструментарії його роботи, ідея значущості розробки фундаментальних психологічних проблем не тільки для теорії, а й для психологічної практики, виглядають сьогодні як ніколи актуальними. Вони потребують уважного та глибокого дослідження у прикладанні до сучасних проблем методології вітчизняної психологічної науки, розвиток якої як соціально-історичного явища дійсності, має циклічний характер. Так, сьогодні, як і століття тому, проглядається істотний

перекося проблематики вітчизняних досліджень в сторону практично-прикладного змісту на противагу фундаментальним дослідженням, запозиченнях зарубіжних процедур і технік дослідження без їх адекватного теоретико-методологічного розуміння.

Вбачається, що лише спеціальні зусилля з організації науково-дослідної діяльності в змозі забезпечити "наведення мостів" між історично різними, але змістовно несподівано близькими психологічними дискурсами вітчизняних науковців минулого та сучасності. Повернення ж в науковий простір науково-психологічної спадщини видатних викладачів класичних університетів країни та їх сучасників, її творче переосмислення – нагальне питання спадкоємності та розвитку української науки, її національних науково-психологічних шкіл на власній основі.

Список використаних джерел

1. Власова О.І. Методика викладання психології / О.І. Власова. – К. : Геопринт, 2011. – 370 с.
2. Напередодні апогею: одеські роки філософа і психолога – професора Миколи Яковича Грота (1883-1886) / В.І. Подшивалкіна, І.В. Голубович, М.О. Подрезова, В.М. Хмарський, О.Є. Музичко // Розвиток науки в Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова ; Вип. : Психологія. Філософія. – Одеса : Одеський нац. ун-т, 2016. – 454 с.
3. Научное наследие Н.Н. Ланге в университетской библиотеке / В.И. Подшивалкина, Р.Н. Свищенко, Е.В. Полевщикова и др. // Развитие науки в Одесском (Новороссийском) университете ; вып. Психология. – Одесса : Астропринт, 2010. – 350 с.
4. Сеченов И.М. Кому и как разрабатывать психологию / И.М. Сеченов // Элементы мысли. – СПб. : Питер, 2001. Режим доступу: http://medbook.me/istoriya-meditsiny_751/prilozhenie24412.html

Надійшла до редколегії 27.02.17

Е. Власова, д-р психол. наук, проф.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПСИХОЛОГИИ РАЗВИТИЯ В ИСТОРИЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ УЧЕНЫХ УКРАИНСКИХ КЛАССИЧЕСКИХ УНИВЕРСИТЕТОВ

В статье представлено видение автором актуальности и значения "переоткрытых" научно-психологического наследия профессоров классических университетов Украины периода XIX–XX вв. Показано, что становление методологии современной отечественной психологии развития как самостоятельной отрасли психолого-педагогического знания имеет глубокие научно-психологическое и философское корни в исследованиях ученых старейших университетов Украины (Харьковского, Киевского и Одесского). Их работы стояли у истоков возникновения научной психологии и признанных национальных психологических школ не только Украины, но и всей Российской империи, частью которой в то время была вся украинская наука.

Ключевые слова: национальные психологические школы, методология, психология развития, теоретическая психология, экспериментальная психология, комплексный метод, генетический подход.

O. Vlasova, Dr.Sc., Prof.

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

METHODOLOGICAL ISSUES OF DEVELOPMENTAL PSYCHOLOGY IN PROFESSORS HISTORICAL HERITAGE OF TRADITIONAL UNIVERSITIES OF UKRAINE

In the article the author vision of the relevance and importance of "rediscovery" of scientific and psychological legacy of traditional universities professors Ukraine – period of the nineteenth century. It is shown that the formation of modern national methodology of psychology as an independent branch of psychological and pedagogical knowledge has profound scientific, psychological and philosophical roots in the research of scientists oldest universities in Ukraine (Kharkiv, Kyiv and Odessa). Their works were in the origins of scientific psychology and national psychology schools recognized not only in Ukraine, but Russian Empire, of which at that time was all Ukrainian science.

Keywords: national psychological school, methodology, developmental psychology, theoretical psychology, experimental psychology, complex method, genetic approach.

УДК: 159.9:572

Б. Головка, д-р філос. наук, проф.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

Серед питань психологічної антропології в статті позначено внесок класиків антропології, наведено співвідношення між імперативами і потребами інтеграції у функціоналізмі Б. Малиновського. Визначено зміст класичної школи "Культура і особистість", започаткованої Р. Бенедикт. Проведено порівняння концепцій символізму К. Леві-Строса і когнітивної психології. Наведена таблиця Ф. Бокка шкіл і напрямів психологічної антропології.

Ключові слова: антропологія, психологічна антропологія, культура, особистість, символ.

Енциклопедія соціальної антропології А. Купера і Дж. Купер дає таке визначення антропології: "Антропологія – це наука про людину" [1, с. 27]. Існують суперечності

щодо вживання цього терміну, оскільки в Європі зазвичай вживається термін "фізична антропологія". В країнах Північної Америки даний термін розуміється як вчення

про еволюцію людини, окрім того, в цій країнах вживаються терміни лінгвістична антропологія, соціальна антропологія, культурна антропологія. Виникає питання: "Що відноситься до предмету антропології?" Більше того, актуальними є і питання, що не відноситься до "науки про людину". В наш час останні два терміни майже взагалі не вивчаються антропологією. Такі включення і виключення окремих питань з предмету антропології є частиною історії даної науки. При вивченні предмету антропології широко застосовуються матеріали, представлені в музеях. В той же час, слід відмітити, що в багатьох університетах антропологія вивчалася і розвивалася без залучення до співпраці музеїв, і, як наслідок, музейні артефакти втрачають своє колишнє виняткове значення. В країнах Північної Америки з часів Ф. Боаса і його учня Е. Сепіра велика увага приділяється лінгвістиці. Як узагальнив Сепір "Я не можу визнати і справжньої причинної залежності поміж культурою і мовою. Культуру можна визначити як те, що суспільство робить і думає. Мова ж є те, як думають" [2, с. 193].

Як дисципліна антропологія сформувалася у 1860-х роках і лише згодом почала викладатися в університетах. Її фундатор Е.Б. Тайлор був археологом. Пізніше йому було дозволено викладати в університеті Кембриджа антропологію яку вважали "наукою містера Тайлора". Його праця "Антропологія", що опублікована у 1881 р., є віхою у заснуванні даної дисципліни. Тайлор вперше визначив людину як культуротворчу істоту. За внесок у формування цієї науки королева Великобританії присвоїла йому титул лорда.

В США праця "Прадавнє суспільство" Л.Г. Моргана опублікована в 1877 р. містила опис матрілінейного спадку в племені ірокезів. Ідея про те, що матріархат історично передував патріархату була високо поцінована Ф. Енгельсом в праці "Походження родини, приватної власності та держави".

Багато науковців зазначають, що на авторів мали значний вплив французькі і шотландські просвітителі, а також Ч. Спенсор.

Останній із класиків антропології Б. Малиновський вперше поєднав антропологічну спільноту завдяки зрозуміло ясної системи опису і впорядкування матеріалу антропологічних досліджень, який отримав назву "функціоналізм" [3, с. 29]. Віддаючи належне теоретичному рівню дослідження, Малиновський визначив прагматичну підпорядкованість теорії практиці. З дискусії з механізмом Малиновський виніс переконання, що критерій істини треба шукати не у логіці й гносеології, а у практиці, в орієнтації на яку теорія застосовується з "пункту бачення її практичного призначення" [4, с. 388]. Інтереси людини становлять антропне підґрунтя науки при всій відмінності діяльності первісної людини і діяльності сучасного вченого. Людина – інтерес – навколишнє середовище – ось так можна собі уявити у загальному вигляді відношення людини до світу, в якому, у найширшому прагматичному контексті, будь-якій дії передують співвідношення "нашої уяви з фактами" [4, с. 380]. Здатність людини задовольнити інтереси, співвідносячись при цьому із фактами навколишньої дійсності, утворює "антропологічне підґрунтя, з якого виростає наука" [4, с. 380].

Свобода, на думку Малиновського, є надзвичайно важливою культурною потребою, яка визначає характер сучасної цивілізації. У його книзі "Свобода і цивілізація" (1947), яка побачила світ уже по смерті автора, розглянуто історичні передумови формування як демократичних суспільств, так і тоталітарних режимів. Ситуація вибору між демократією, яка орієнтована на свободу, і "новим" порядком, які насаджували тоталітарні режими, на думку вченого, повинна була вирішитися на користь демократії. Малиновський не дожив до цієї щасливої миті, але за життя був переконаний, що "якщо ми боремося за свободу, то ми для неї живемо" [5, с. 43]. Свідомо обстоюючи демократичний вибір, він досліджує теоретичні джерела тоталітаризму, якими, на його думку, є використання у політичних цілях глибинних міфологічних структур свідомості. Так, А. Гітлер, зазначає вчений, поклав "в основу нацистський нордичний міф про перевагу арійців, зробивши з його ритуалізований культ", а Б. Муссоліні оголосив фашизм " новою релігією для італійського народу" [5, с. 20].

Принцип вільного самовизначення народів, соціальних груп, особистостей визначаються тільки в результаті якісної відповіді на питання: як досягається відносна самостійність меншин і свобода окремих особистостей щодо колективних рішень. Тільки "право, разом із духом законів, урівноважує і надає співмірності свободі" [5, с. 22].

Треба зазначити, що це, останнє у житті вченого, дослідження, велося ним у роки II Світової війни, тому поряд із суто науковою стороною Малиновський наголошує, що саме зараз "люди вступають у бій за цю ідею і гинуть за їх торжество" [5, с. 44]. У цій книзі ставляться питання про відповідальність культурної антропології за збереження традицій і фундаментальних цінностей гуманізму, людської цивілізації. Цей високий пафос звучить також у статті "Чи мертвий гуманізм?"

Сучасний стан антропології внаслідок тривалих дискусій щодо її предметного змісту втратив гуманістичну орієнтацію, тому вона репрезентована зараз у вигляді "всеохоплюючої візії гуманізму". Тривога вченого зрозуміла, адже, як він зазначає, у XX ст. забувається ідеал, який "протягом усієї еволюції людства ініціював створення піднесених філософських учень і вірувань" [5, с. 44]. Особливо виразним це почуття стало після смерті Дж. Фрезера – останнього класика філософської антропології. На думку Малиновського, наукова діяльність Фрезера склала той щабель, який поєднував культуру XX ст. із попередньою епохою класичного розвитку: "Фрезер був останнім серед нас представником класичної британської антропології. Кращим, ніж будь-хто із сучасних представників лінії гуманізму, яка поєднувала порівняльне дослідження людини з уявленнями античної культури Греції, Риму і Сходу. Його ім'я завершує список великих гуманістів і послідовників класики" [5, с. 35]. Учений відчував, що по смерті Фрезера на його плечі ліг тяжкий тягар особистої відповідальності за відродження гуманістичного потенціалу науки про людину.

Малиновський виділяє в культурі рівні імперативів та культурних реакцій, які представлені у схемі:

Імперативи	Потреби інтеграції
Апарат культури має впливати з виробництва і споживання благ	Економіка
Поведінка людини має відповідати діям і санкціями. Ця відповідність досягається на основі приписів техніки, звичаїв, законів права і моралі	Соціальний контроль
Людський матеріал за допомогою інституцій має підтримувати, оновлювати, формувати і забезпечувати повноту знання (родових або племінних традицій)	Освіта
Влада з її інституціями має визначити силу або м'якість покарань та їх порядок	Політична організація

Рішучий прибічник демократії Малиновський різко висловлювався щодо антропологічного підґрунтя соціокультурних традицій, зокрема відома його критична оцінка некрополя-мовзолея на Красній площі у середмісті Москви як узагальнений образ деспотії.

Широкий спектр антропологічної проблематики психологічної антропології позначився на цілій низці дотичних до неї таких дисциплін, як археологія, з якої починав соціальна і культурна антропологія, юридична антропологія, інвайроментна антропологія, історична антропологія, антропологічна лінгвістика, екологічна антропологія, економічна антропологія, бізнес антропологія, антропозоологія, кіберантропологія, візуальна антропологія, педагогічна антропологія, релігійна антропологія, етнологія, етносоціологія, етнографія, некросоціологія тощо.

Виникнення класичної школи "Культура і особистість" завдячуємо Р. Бенедикт, яка в розвиток спадку Ф. Боаса розглядає культуру як інтегральне ціле, яке склало класичне підґрунтя психологічної антропології, поступ в теоретичних засадах якої полягала в конструюванні "культурної конфігурації" як ізоморфну до патернів особистості, що склало методологічне підґрунтя взаємовідносин культури/особистості, що дозволило розглядати культурний патерн особи в контексті її біографічного розвитку. Цей теоретичний поступ став основною характерною рисою класичної теорії "Культура та Особистість".

М. Мід (1901–1978). Це "любє дитя академічної родини" [1, р. 524] як антрополог сформувалася в Колумбійському університеті під впливом Ф. Боаса та Р. Бенедикт. В методологічному лані вона почала з критики уявленнь поширених в університетському середовищі, проте непридатних у польових дослідженнях. Виходячи з примату природних потреб людини у ґрунтовній повсякденному житті людини, М. Мід висуває концепцію "ритмів тіла" викладену в книгах "Секс і темперамент" (1935) й "Чоловіче і жіноче" (1949) які не тільки завоювали широкий читацький загал, але й піддали ґрунтовній критиці психоаналітичне тлумачення сексуальних стереотипів.

На цей час припадає перший період теоретичної кризи психологічної антропології.

Серед розмаїття зазначених напрямів продовжували продуктивно розвиватися символічні та когнітивні відгалуження. К. Леві-Строс в книзі "Структурна антропологія" у Х розділі "Дієвість символів" аналізує реальні шаманські практики племені куна, яке мешкає на території Республіки Панама. Шаман, який перекладається з мови аборигенів як *неле* вступає у тривале протиборство з злою силою Муу, яка перешкоджає породіллі плідно здійснити пологи. Дієвість, на думку К. Леві-Строса полягає в тому, "що шаман не займається психоаналізом свого клієнта, можна зробити висновок, що пошуки втраченого часу, які дехто вважає ключем до терапії психоаналізу, є лише видозміною "значущістю і результатами методу, який повинен визначитися незалежно від індивідуалізованого чи колективного похो-

дження міфу. Адже міфологічна *форма* переважає над *змістом* сповіді (...) У цій констатації психоаналіз може знайти підтвердження своєї значущості, а також надію поглибити свої теоретичні обґрунтування і краще зрозуміти механізм дієвості, порівнюючи свої методи й цілі з методами й цілями великих попередників – шаманів і чаклунів" [6, с. 195].

Паралельно до символічної антропології розвивалася і когнітивна, яка також вивчала системи значень, проте не в об'єктивному культурному полі, а в ментальному просторі індивіда. Когнітивна наукова школа міцно сполучалася з психологією, а саме з когнітивним циклом дисциплін психології – теорії сприйняття, мислення, пам'яттю.

Фундатор сучасної філософської антропології М. Шелер в праці "Становище людини в Космосі" також вважав, що серед двох способів поведінки первинною є поведінка, орієнтована на асоціативну пам'ять "мнеме" [7, с. 144]. Людина поєднує в собі всі суттєві ступені наявного буття загалом і особливо – *життя*, зокрема, в тому, що стосується сутнісних сфер, *вся* природа приходить в ньому до самої концентрованої єдності свого буття (...) Шелер ілюструє цю єдність на природньому циклі заміни сна і стану, який супроводжує її, коли вона прокидається. Знаний критик як провідний теолог Ватикану неотоміст Шелер виступає проти дарвінізму і марксизму, які теоретичним стрижнем поняття еволюція "Дарвін" та революція "Маркс" вважали задоволенням вітальних потреб. Унікальність становища людини в Космосі Шелер пояснює здатністю людини до аскези – відмови від задоволення вітальних потреб. Тому, на його думку, світовий порядок підтримується не видовою і класовою боротьбою, а потягом людини до любові. Зміст цієї ідеї викладено у праці "Ордо аморіс" ("Упорядкування любов'ю").

Варто відзначити, що щодо психологічної антропології до сьогодення точаться жваві дискусії щодо її ґенези та місця в середовищі соціології антропологічних дисциплін. Сучасний класик антропології Л. Уайт не вбачає різниці поміж антропологією та соціологією [8, с. 61].

Найбільш ранньою точкою зору представників, які вважають, що вона виникла на перетині психології та етнографії у 1860 р. коли Х. Штайнталь та М. Лазаріус проголосили створення "психології народів". На початку ХХ ст. пошуки у цьому напрямі завершилися появою 10-ти томної "Психології народів" В. Вундта. Новий етап у першій чверті ХХ ст. започаткували Р. Бенедікт, М. Мід, Дж. Уайтінгтон тощо.

У 1930–1940 рр. почалися крос-культурні дослідження національного характеру, модальної особистості. З цього часу теоретичну тематику й концептуальну моду задавали вже не антропологі, а психологи. Цей період знаменується впливами неопрейдистськими концепціями культури та особистості.

Американський дослідник Ф. Бокк [8, с. 63–64] систематизував основні школи й методологічні напрями у вигляді таблиці:

Школа	Підходи і роки його здійснення	Лідери і лікуючі представники
Психоаналітична антропологія	Ортодоксальний фрейдизм (1910–	Фрейд, Рохейм, Флюгель, Ференці
	Пізній фрейдизм (1930–	Фромм, Еріксон, Беттельхейм, Лебарр, Деверье
	Конфігуралісти (1920–1940)	Бенедикт, Сепир, М. Мід, Барноу, Холлуел, Карднер, Лінтон
	Базисна і модельна особистість (1935–1955)	Дюбойс, Уоллес, Гладвін
	Національний характер (1940–	Клакхоун, Бейтсон, Горер, Каудхілл, Інкельс
	Крос-культурний (1950–	Вайтінг, Спайро, Левайн, Спіндлер, Едгертон, Манро, Дандраде

Закінчення табл.

Школа	Підходи і роки його здійснення	Лідери і лікуючі представники
Соціальна структура і особистість	Матеріалістичний (1848–	Маркс, Енгельс, Бухарін, Гodelьє
	Позиціоналісти (1890–	Веблен, Вебер, Мартон
	Інтеракціоністи (1930–	Дж. Мід, Гоффман, Гарфінкель
Когнітивна антропологія	Примітивний менталітет (1870–	Тейлор, Леві-Брюль, Боас, Леві-Строс
	Девелопментальний (1920–	Піаже, Кулі, Прайс-Уїлльямс, Віткін
	Етносемантичний (1960–	Гонклін, Фрейк, Кей, Берлін, Ханн
Поведінкова	Гуманістична екологія (1970–	Еркман, Макгрей
	Соціобіологія (1975–	Вільсон, Бараш
	Самість і емоції (1947–	Мерфі, Швейдер, Левайн, Лутц

Основна проблематика в кінці ХХ ст. полягала у тому, як науково коректно пояснити сутність самого феномена культури. Дослідження про значення в культурі лежало в ментальному плані і потребувало кореляцію провідних напрямів в психологічній антропології, які заходили у глухий кут. У 1984 р. виходить збірник під редакцією R.A. Schweder та R.A. LeVine "Cultural Theory. Essays on Mind, Self, and Emotion". Збірник спровокував конструктивні дискусії. К. Гірц – лідер символічного напрямку – спростовував всі підходи, де чинниками є психологічні складові. Його опоненти поділяються на дві великі групи, одна з яких згоджується з тим, що самі по собі культурні значення психологічних складових не мають аналогів в їх індивіді, інша частина вважає, що культурні значення в принципі мають лише мотиваційні і емоційні компоненти. В ході дискусії висловлювалися пропозиції залучити до психологічної антропології термін "символ".

Загалом дискусія наблизилася до встановлення взаємозв'язків між об'єктивованою реальністю і реальністю ментальною [7, с. 275]. У 1992 р. ця установка реалізувалася у ґрунтовному виданні "Нові напрямки в психологічній антропології". В 1994 р. перевидастся це видання, а також спрощені методологічні установки видані під назвою "Настільна книга з психологічної антропології".

Видані на основі цих збірок нові підручники та хрестоматії стали теоретичним підґрунтям новітнього відродження психологічної антропології.

Зазначені праці, а також підручники, видані на їх основі, дають надію на подолання методологічної кризи і сталий розвиток психологічної антропології у ХХІ ст. Сьогодні психологічна антропологія прагне виправдати призначення міждисциплінарної науки, синтезуючи та взаємозбагачуючи різні напрями гуманітарного знання.

Список використаних джерел

1. Kuper A. Anthropology / Adam Kuper, Jessica Kuper // The Social Science Encyclopedia. – London : Routledge&Kegan Paul. – 916 p.
2. Сепир Э. Язык. Введение в изучение речи / Эдвард Сепир. – М., 1993. – 562 с.
3. Головки Б.А. Філософська антропологія : Навч. посібник / Б.А. Головки. – К. : ІЗМН, 1997. – 240 с.
4. Malinowski B. O zasadzie ekonomij myslenia / B. Malinowski. – Warszawa, 1980. – Т. 1. – 400 s.
5. Malinowski B. Freedom and Civilization / B. Malinowski. – New Haven, 1947. – 312 p.
6. Леві-Строс К. Структурна антропологія / К. Леві-Строс ; Пер. з фр. З. Борисюк. – К. : Основи, 1997. – 387 с.
7. Лурье С.В. Психологическая антропология: история, современное состояние, перспективы : Учеб. пособие для вузов / С.В. Лурье. – М. : Альма Матер, 2005. – 624 с.
8. Шелер М. Избранные произведения / М. Шелер. – М. : Гнозис, 1994. – 490 с.
9. Добренко В.И. Социальная антропология. Учебник / В.И. Добренко, А.И. Кравченко. – М. : Издательство МГУ. – 687 с.

Надійшла до редколегії 20.02.17

Б. Головки, д-р филос. наук, проф.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ВОПРОСЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ АНТРОПОЛОГИИ

Среди вопросов психологической антропологии в статье обозначены вклад классиков антропологии, приведены соотношения между императивами и потребностями интеграции в функционализме Б. Малиновского. Определено содержание классической школы "Культура и личность", основанной Р. Бенедикт. Проведено сравнение концепций символизма К. Леві-Стросса и когнитивной психологии. Представлена таблица Ф. Бокка школ и направлений психологической антропологии.

Ключевые слова: антропология, психологическая антропология, культура, личность, символ.

B. Golovko, Dr.Sc., Prof.

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

ISSUES OF PSYCHOLOGICAL ANTHROPOLOGY

Anthropology is understood as the holistic science of man. Anthropology describes a discipline comprising the study of primate and human evolution, prehistoric archeology, linguistics and social/cultural anthropology. This definition raises the following questions: what is this disparate collection of disciplines doing under one heading, itself claiming to be a discipline? And another question is "What is not the "science of man"? Since it grew up around museums in large part, "artifacts" loomed large, and for long stretches of the discipline's history ethnographers "collected" customs and culture traits much as their museological colleagues "collected" artifacts. As anthropology eventually developed in many universities independently of museums, artifacts declined in importance.

As a discipline, anthropology started to consider in the 1860s, and started to be taught in the universities by the turn of the century. Anthropology developed originally outside the universities: Tylor in England was a Quaker businessman, Morgan in the USA was a lawyer. Tylor's work "Anthropology", which was published in 1881, marks the establishment of anthropology as a discipline in England. Morgan's work "Ancient society", which was published in 1877 did the same in England.

The last of the classics of anthropology B. Malinowski for the first time combined the anthropological community through clear descriptions and clear system of ordering material of anthropological research, which started to be called "functionalism". Strong supporter of democracy B. Malinowski spoke sharply about the anthropological basis of socio-cultural traditions.

A wide range of anthropological problems of psychological anthropology affected a number of relevant thereto disciplines such as archeology, social and cultural anthropology, legal anthropology, historical anthropology, anthropological linguistics, ecological anthropology, economic

anthropology, business anthropology, visual anthropology, pedagogical anthropology, religious anthropology, ethnology, ethnosociology, ethnography, and others.

The emergence of the classical school "Culture and personality" we owe to R. Benedict. By this time there is the first period of crisis of theoretical psychological anthropology. Well-known founder of structural anthropology C. Levi-Strauss in the tenth chapter "The effectiveness of character" analyzes real shamanic practices of Kuna tribe. In parallel to symbolic anthropology developed cognitive anthropology. These works and textbooks issued based on them give hope to overcome methodological crisis and achieve sustainable development of psychological anthropology in the XXI century.

Keywords: *anthropology, psychological anthropology, culture, personality, symbol.*

УДК: 159.9.01

І. Данилюк, д-р психол. наук, проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

І PEDE FAUSTO – ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ!

У статті представлено історію розвитку, досягнень та основних напрацювань факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Представлено основні історичні витоки, названо головних видатних діячів та видатних професорів факультету історії та сьогодення. Представлено основні напрямки роботи та стратегічне спрямування факультету у найближчому майбутньому. Представлено основні досягнення та успіхи факультету як на сьогоднішній день так і в історичному розвитку.

Ключові слова: *факультет психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, історія психології, психологія в Україні.*

Факультет психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка є найавторитетнішим центром підготовки професійних психологів в Україні. Традиції психологічної освіти було закладено ще в XIX ст. Відтоді на факультеті зберігаються і примножуються традиції класичної академічної освіти в галузі психології, запроваджуються новітні технології підготовки фахівців у сфері психологічної науки і практики.

Психологія в Київському університеті є спадкоємницею тривалого шляху, пройденого в свідомості нашого народу. Відстоюючи свободу і гідність, він здійснював давню мету світової культури та кожної конкретної людини – "nosce te ipsum" ("пізнай самого себе"). Це вимагало основи, на якій людина змогла би усвідомити своє життєве призначення – вмістити в собі загальнонародне і вселюдське.

Психологія в Київському університеті XIX – поч. XX ст. випробувала різні методології, ідейні тенденції. Досвідна психологія О. Новицького, психологія абсолютного ідеалізму С. Гогоцького, теологічна психологія І. Сковорода, експериментальна поруч з неолейбніціанським філософським спрямуванням ("ідеал-реалізмом") психологія Г. Челпанова, еволюційна, близька до природничо-наукової, позитивістська психологія І. Сікорського, психологія в рамках теологічної філософії В. Зеньківського – неповний діапазон пошуків, знахідок і сумнівів.

Розвиваючи найтонші метафізичні засади, психологія в Київському університеті, як зауважував фундатор історико-психологічної думки в Україні В.А. Роменець, разом з тим прокладала шлях досвідного, життєвого вивчення психіки, вторгалася у виховання, клінічну сферу, мистецтво та літературу, суспільне життя.

Психологія того часу бачила людину у всій розмаїтості її духовних пошуків без принизливого ставлення до тих або інших рівнів людського буття. Все було "верхнім" і все було "нижнім". Одне ставало іншим і все сполучалося у тому почутті, яке було названо генієм-поетом "повнотою існування". Це й визначало психологічні пошуки і підкреслювало характерну рису української психології – у повноцінності, різнобічності вияву прагнень людини, яка у самопізнанні створювала саму себе, дотримуючись екзистенціальних вимог: поєднання індивідуального – народного – вселюдського. Г. Сковорода проклав шлях, яким пішли викладачі психології Київського та інших університетів (П. Юркевич та ін.).

Повноту існування знайшли в людському серці – в його тілесному і потаємно-духовному розвитку.

Цю традицію розвивав Михайло Олександрович Максимович (1804–1873) – перший ректор Київського університету. Маючи енциклопедичну творчу спрямованість та обдарованість, М.О. Максимович був по суті одним із засновників етнічної психології. Його вступна лекція в Київському університеті ставила і вирішувала питання про "Значення і походження слова".

Вихідне поняття у дослідженнях Максимовича – "Життя", яке логічно об'єднує велику систему наук, створювану ним. Його не задовольняли окремо взяті чуттєві феномени, зовнішній бік явищ (емпатія), пошук відмінностей в окремих виявах природи, тобто однобічно аналітичний підхід. Його не задовольняли чисті абстракції розуму, що ведуть людину в безтілесний, суто мислений бік існування. Максимович прагне узгодити ці однобічні способи пізнання і здружити досвіди чуттєві з досвідами розуму в одне повне, живе і позитивне знання. Ці погляди були висловлені першим ректором університету в опублікованій напередодні переїзду до Києва статті "Лист про філософію", що була вміщена в № 12 журналу "Телескоп". Суперечності розвитку в яких існувала психологія в XIX ст., були відмічені в працях Максимовича під впливом натурфілософії та культурологічних спрямувань.

Психологія в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка зароджувалась в душі класичного науково-дослідного закладу, яким університет був заснований в першій половині XIX ст. Першим факультетом у новоствореному університеті був філософський факультет з двома відділеннями. У проєкті Тимчасового Статуту Університету Св. Володимира від 25 грудня 1833 р. відзначалося, що філософський факультет складається з Першого (історико-філологічного) та Другого (фізико-математичного) відділень. До складу Першого Відділення входили кафедри філософії, грецької словесності, римської словесності, російської словесності, всезагальної та російської історії і статистики. Друге Відділення включало кафедри математики, географії, хімії, ботаніки, біології, фізики.

Першим викладачем психології в університеті Св. Володимира можна вважати проф. Ореста Марковича Новицького (1806–1884), який очолював кафедру логіки, психології та історії філософії та був деканом першого відділення філософського факультету з 1838 по 1850 рр. (з перервами). Йому належить і перший на